

Commissie toezicht financiën politieke partijen

De minister van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties
Mevrouw mr. drs. H.G.J. Bruins Slot
Postbus 20011
2500 EA 's-GRAVENHAGE

Kenmerk
2022-0000559727CTFPP
2022/02

Datum 6 oktober 2022
Betreft Advies Ctfpp over verantwoordingsjaar 2021

Geachte mevrouw Bruins Slot,

De Commissie toezicht financiën politieke partijen (Ctfpp) brengt hierbij op grond van artikel 35 van de Wet financiering politieke partijen (Wfpp) advies uit over de naleving van de Wfpp in het verantwoordingsjaar 2021.

In dit advies zal de commissie ook ingaan op de vragen die namens u naar voren zijn gebracht in de aan haar gerichte brief van 18 augustus 2022.

Algemeen beeld verantwoordingsstukken

Vooruitgang

De administratieve afhandeling is beter dan vorig jaar. Het is positief dat kan worden geconstateerd dat de aanlevering van de stukken steeds professioneler wordt. De accountantsverklaringen ondersteunen dat beeld grotendeels en die verklaringen – voor zover die aan de eisen voldoen - helpen de commissie in haar beoordeling.

De commissie ziet tot haar genoegen dat uw ministerie meer zijn rol pakt in de instructies en hulp aan politieke partijen, zoals met de brief van 11 mei 2022 en het duidelijk aangeven van relevante termijnen.

Review Auditdienst Rijk

In dit verband is het echter teleurstellend dat het "Rapport van feitelijke bevindingen - Review Wfpp" van de Accountantsdienst Rijk (ADR), d.d. 7 september 2022, die de commissie helaas pas daags voor haar vergadering ontving, geanonimiseerd is. De commissie heeft in voorgaande jaren aangegeven een sterke behoefte te hebben aan deze reviews, maar de anonimisering belemmert de commissie in haar werk.

Zo constateert de ADR dat "Uit de feitelijke bevindingen blijkt dat in 2 van de 3 gereviewde controledossiers de eisen uit de Wfpp en de Rfpp onvoldoende zijn geoperationaliseerd". De commissie weet echter niet wie die twee zijn, of, positiever geformuleerd, welke accountant het wel voldoende heeft geoperationaliseerd.

De anonimisering bevreemdt de commissie ook om andere redenen. Ten eerste omdat het doel van de exercitie transparantie betreft. Ten tweede omdat u in uw reactie op het advies van de commissie over 2020 aan de Tweede Kamer (d.d. 29 november 2021) meldt dat het gaat om de accountants van Forum voor Democratie, GroenLinks en de PvdA.

Datum

6 oktober 2022

KenmerkCTFPP 2022/022022-
0000559727

De commissie verzoekt u om ervoor te zorgen dat de komende ADR-reviews bij accountants van politieke partijen niet worden geanonimiseerd. Daarnaast herhaalt de commissie haar verzoek (pagina 3 van haar advies van 20 oktober 2020) om te bewerkstelligen dat bij de komende ADR-reviews weer de uitgebreide wijze van rapporteren wordt toegepast die daarvoor gebruikelijk was.

De ADR geeft in genoemde review van 7 september 2022 als aanbeveling om te komen tot een informatieprotocol én een controleprotocol. De commissie adviseert deze in één protocol op te nemen.

Beoordeelde verantwoordingsstukken*Beoordeling stukken 11 partijen*

Tien van de negentien partijen hebben een formeel juiste en volledige verantwoording ingediend. Derhalve zijn daarvan de ingediende stukken door de commissie beoordeeld. Dat zijn de VVD, D66, CDA, GroenLinks, SP, PvdD, JA21, PVV, ChristenUnie en Forum voor Democratie. Bij de laatste partij heeft de over voorgaande verantwoordingsjaren geleverde kritiek zichtbaar geleid tot een verbetering.

Voorts heeft de commissie de door de SGP ingediende stukken beoordeeld; dit ondanks een kritisch punt in de verantwoording.

SGP

Bij de SGP heeft de accountant gewezen op de ernstige twijfels van het bestuur van SGP-Internationaal over de rechtmatige besteding van subsidiegelden van één van de partners in Georgië ter grootte van € 8.166,89. Op dit moment is het onderzoek nog niet geheel afgerond en zal worden gepoogd het geld terug te vorderen bij de partner.

De accountant heeft zijn oordeel niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid aangezien het bedrag lager is dan de vermelde grens in artikel 2, tweede lid, van de Regeling financiering politieke partijen¹. De commissie constateert bovendien dat het bestuur van SGP-Internationaal naar aanleiding van zijn bevindingen zelf contact heeft gelegd met zowel het ministerie van Buitenlandse Zaken als uw ministerie en de bevindingen heeft gedeeld. Tevens is de financiering van toekomstige projecten met deze partner in Georgië vooralsnog beëindigd. De commissie vindt de acties die de SGP heeft genomen, adequaat en heeft de verantwoordingsdocumenten dan ook in haar beoordeling betrokken.

Beoordeelde stukken

De commissie heeft de volgende stukken beoordeeld:

- de financiële verslagen van de politieke partij en haar gesubsidieerde neven-instellingen met daarin opgenomen de ontvangen subsidies, ontvangen bijdragen, overige inkomsten, vermogenspositie en schulden;
- een overzicht van de bijdragen van in totaal € 4.500 of meer die de partij en haar neveninstellingen in 2021 van een donateur hebben ontvangen, met daarbij de naam en het adres van de geveer, het bedrag of de waarde van de bijdrage en de datum van de bijdrage;

¹ Dit artikellid luidt: "De accountant onderzoekt het verslag en de overzichten op een zodanige wijze dat onjuistheden in ieder geval worden vastgesteld indien deze een gezamenlijk financieel belang vertegenwoordigen van 5 procent of meer van het totaal van de in het verslag opgenomen uitgaven onderscheidenlijk van de in de overzichten opgenomen bijdragen en schulden. Indien de onjuistheden 5 procent of meer bedragen wordt geen goedkeurende verklaring afgegeven."

Datum

6 oktober 2022

KenmerkCTFPP 2022/022022-
0000559727

- een overzicht van de schulden van € 25.000 of meer die de partij en haar neveninstellingen gedurende 2021 zijn aangegaan, met daarbij de naam en het adres van de crediteur onderscheidenlijk geldverstrekker en indien van toepassing, de gegevens van de instelling;
- een schriftelijke verklaring van een accountant waarin de uitslag van diens onderzoek naar de getrouwheid van de financiële verslagen en de overzichten van bijdragen en schulden wordt weergegeven.

Inhoudelijke beoordeling

De commissie constateert dat de elf beoordeelde politieke partijen op transparante wijze verslag doen van hun activiteiten en van de door hen ontvangen bijdragen en aangegane schulden.

Het valt de commissie op dat er meer giften in natura en meer giften uit het bedrijfsleven zijn geweest dan in voorgaande jaren. Het valt de commissie daarnaast op dat deze giften regelmatig vanuit holdings zijn verstrekt. De commissie acht het niet tot haar taak te achterhalen wie er achter de holdings zitten en of er bijvoorbeeld sprake is van een buitenlandse geldschieter. Zij toetst uitsluitend op verantwoording. Gelet op de beoogde transparantie is het echter wellicht wel een overweging voor de wet- en regelgever om partijen op dit punt nadere instructies te geven dan wel dit in het controleprotocol te adresseren.

Niet beoordeelde verantwoordingsstukken***Geen beoordeling verantwoordingsstukken om formele redenen***

De commissie moet vaststellen of de financiering van alle politieke partijen heeft plaatsgevonden in overeenstemming met de Wfpp. Dit bevordert het vertrouwen van de kiesgerechtigden in het Nederlandse politieke systeem.

Op grond van haar consistent en jarenlang beleid beoordeelt de commissie niet de verantwoordingsstukken van een partij, indien deze niet voldoen aan een of meer formele of volledigheidseisen. De commissie houdt aan dit beleid vast. Temeer, gezien de brief van 11 mei 2022 van uw ministerie aan de politieke partijen en de mogelijkheid van verzuimherstel die de desbetreffende partijen is geboden.

Hieruit vloeit voort dat de commissie de verantwoordingsstukken van de volgende partijen niet heeft beoordeeld vanwege de volgende onvolkomenheden:

- *PvdA*, omdat er een handtekening ontbreekt van de bestuurder van de jongerenorganisatie;
- *OPNL*, omdat er een handtekening ontbreekt van de bestuurder op de aanbiedingsbrief;
- *BVNL*, omdat het overzicht van de giften en schulden van één van de neveninstellingen ontbreekt. Ook is de waarmerking door de accountant niet volledig op elke pagina.
- *50PLUS*, omdat de partij en één van de neveninstellingen alleen over de schuld per 31 december hebben verklaard en niet over de schulden gedurende het jaar.
- *DENK*, omdat de verklaring over de giften in natura ontbreekt, zowel voor het wetenschappelijk instituut als voor de jongerenorganisatie.

De commissie stelt vast dat deze formele gebreken makkelijk waren te verhelpen en dat de partijen daartoe voldoende instructies, tijd en gelegenheid hebben gehad.

Datum

6 oktober 2022

KenmerkCTFPP 2022/022022-
0000559727

Wat betreft 50PLUS merkt de commissie op dat de partij persisteert in haar handelwijze waardoor de commissie al enige jaren op formele gronden niet kan komen tot een beoordeling. De commissie stelt vast dat deze partij op simpele wijze aan de wettelijke verplichtingen kan voldoen en daarom betreurt zij deze opstelling.

Dat bij de verantwoordingsstukken van DENK verklaringen over de giften in natura ontbreken, bevreemdt de commissie. Niet alleen heeft de Ctfpp hier nadrukkelijk de aandacht op gevestigd in haar adviezen van 20 oktober 2020 en 10 september 2021, maar ook is daar namens u uitdrukkelijk op gewezen in eerdergenoemde brief van 11 mei 2022.

Geen beoordeling verantwoordingsstukken om inhoudelijke redenen: Volt en BIJ1

De accountants van Volt en BIJ1 hebben een oordeelsonthouding afgegeven. Bij Volt luidde de onderbouwing: "Vanwege onvoldoende controletechnische functiescheidingen, een inadequaat opgezet primair registratieproces en niet zichtbare dan wel ontbrekende noodzakelijke interne beheersingsmaatregelen, hebben wij niet de volledigheid van de contributiebatens alsmede de nauwkeurigheid van de daarmee samenhangende subsidie uit hoofde van de Wet financiering politieke partijen kunnen vaststellen."

Bij Volt ontbreken verder de handtekeningen van de bestuurders op de aanbestedingsbrief en bij de financiële verslagen, ontbreekt bij de neveninstellingen het overzicht giften en schulden, is er geen verklaring giften in natura voor de partij en de neveninstellingen, is de aangeleverde overzicht schulden van de partij incompleet doordat NAW-gegevens ontbreken en mist de waarmerking op de financiële verslagen van de neveninstellingen.

Bij BIJ1 luidde de toelichting: "De interne beheersing van de vereniging is nog niet op het vereiste niveau op basis waarvan de rechtmatigheid van hoofdzakelijk de uitgaven met een redelijke mate van zekerheid kan worden vastgesteld. De hieruit voortvloeiende controle-informatie en de mate waarop we kunnen steunen op de interne beheersing is ontoereikend gebleken. Het is voorts niet mogelijk geweest om met vervangende controlewerkzaamheden alsnog voldoende controle-informatie te verkrijgen om voldoende zekerheid te krijgen dat het financieel verslag over 2021 geen afwijkingen van materieel belang of diepgaande invloed bevat."

Bij BIJ1 is bovendien de eerder afgegeven verklaring door de accountant met betrekking tot de ledentallen van de jongerenorganisatie gewijzigd, en is de aanbestedingsbrief namens de partij en de jaarrekening van de jongerenorganisatie door geen van de bestuurders ondertekend.

Naar het oordeel van de commissie raken beide partijen met het bovenstaande de kern van de subsidieregeling. Bij beide is (1) de administratie niet op orde; is (2) niet voldaan aan de formele vereisten; én (3) hebben beiden een oordeelsonthouding van de accountant. Gelet op genoemde oordeelsonthoudingen kan de commissie ook niet steunen op de beoordelingen van de accountants ten aanzien van het ledenaantal. Op deze manier kan de commissie niet beoordelen, laat staan vaststellen, of er een goede onderbouwing is voor de subsidieverlening op grond van de Wfpp.

Hoewel de gebleken gebreken fundamenteel zijn voor de inrichting van de verantwoording heeft de commissie er enigszins begrip voor dat het hier gaat om twee partijen in opbouw en dat er voor hen duidelijkheid moet komen over de

Datum

6 oktober 2022

KenmerkCTFPP 2022/022022-
0000559727

onderbouwing van de subsidie. De commissie geeft u in overweging beide partijen alsnog de gelegenheid te geven om het ledenaantal dat op het vereiste beoordelingsmoment aanwezig was, (op korte termijn) aan u aan te leveren, en om aan beide partijen duidelijk te maken wat nodig is om een deugdelijke verantwoording aan te kunnen leveren.

BBB

Bij BBB is er sprake van een accountantsverklaring met beperking. De onderbouwing van dit oordeel is: "In het financieel verslag is de voorraad van promotiemateriaal gewaardeerd op € 7.100. Wij zijn niet in staat geweest om voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen over de voorraad aantallen per balansdatum. Hierdoor hebben wij geen oordeel over de waarde van de post 'Vorraden' in de balans.

In het overzicht van giften en schulden staan 'Diensten in natura'. Wij zijn niet in staat geweest om voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen over de juistheid en volledigheid van deze post. Hierdoor hebben wij geen oordeel over de waarde van de post 'Diensten in natura' in het overzicht van giften en schulden."

Bij BBB is helder wie de schenker is, maar niet wat de waarde is van de gift noch, in het geval van de diensten in natura, wat de gift precies omvat. De commissie acht het echter van wezenlijk belang dat zowel is vast te stellen wie de schenker is als wat hij of zij heeft gegeven. De Wfpp is ingesteld als waarborg voor de democratie dat de financiële stromen naar en van politieke partijen transparant zijn en dat er via die financiering geen beïnvloeding plaatsvindt of zou kunnen plaatsvinden. Nu de accountant niet kan vaststellen wat de waarde of de inhoud van de gift is geweest, kan de commissie niet beoordelen of er sprake is geweest van een gift in natura of van beïnvloeding, danwel waar de grens daartussen lag.

Aanbevelingen giften in natura

De commissie heeft er eerder op gewezen dat de giften in natura in aantal en omvang toenemen. Zij beveelt daarom aan om in het informatie- en controleprotocol expliciet op te nemen dat de accountant moet kunnen vaststellen wat de gift is geweest en wat de omvang ervan was.

Vragen aan de commissie***Inzake "vrienden van de ChristenUnie"***

In de namens u aan de commissie gezonden brief van 18 augustus 2022 wordt gevraagd om het oordeel van de commissie of de groep van donateurs met de naam "Vrienden van de ChristenUnie" al dan niet moet worden aangemerkt als neveninstelling van de ChristenUnie. De ChristenUnie heeft deze vriendengroep als volgt beschreven: "Vrienden van de ChristenUnie is geen neveninstelling. Het is een groep van donateurs die regelmatig/meestal maandelijks kleine bedragen (bijvoorbeeld €2 of €10) naar de ChristenUnie overmaken. Zij zijn ook geen lid van de ChristenUnie maar 'vriend'. We hopen uiteraard wel dat ze lid worden. Deze vrienden maken geld over naar de ChristenUnie, wij maken als ChristenUnie geen geld naar hen over. Zij hebben geen gezamenlijke organisatie, bankrekening of bestuur."

Gelet op deze beschrijving, en dan met name dat de groep geen gezamenlijke organisatie, bankrekening of bestuur kent, betekent naar het oordeel van de commissie dat artikel 5 van de Wfpp niet van toepassing is. Het melden en verantwoorden van deze giften in het licht van de Wfpp is de verantwoordelijkheid

Datum

6 oktober 2022

KenmerkCTFPP 2022/022022-
0000559727

van de ChristenUnie, waarbij rekening dient te worden gehouden met de drempelbedragen die daarbij van toepassing zijn. De partij heeft het zicht waar deze giften in haar organisatie terecht komen en of daarmee de Wfpp moet worden toegepast.

Waarmerking door accountants

Wat betreft de waarmerking per pagina door accountants, wordt in de namens u gezonden brief van 18 augustus 2022 gevraagd hoe de commissie aankijkt tegen de verschillende meningen hierover onder accountants. De commissie adviseert u hier een keuze te maken na overleg met de beroepsgroep en de uitkomst te verankeren in de wet of in het informatie- en controleprotocol. Tot dat moment gaat de commissie uit van het beleid tot nu toe en dat is waarmerking per pagina.

Ondertekening door bestuurders

Vergelijkbaar is het antwoord op de in diezelfde brief gestelde vraag of de commissie van mening is dat niet alleen de verantwoordingsdocumenten, maar ook de aanbiedingsbrief door alle bestuurders moet worden ondertekend. Volgens de commissie is het vanuit de gezamenlijke verantwoordelijkheid van het bestuur dat alle bestuurders zowel de verantwoordingsdocumenten als de aanbiedingsbrief tekenen. De commissie ziet de aanbiedingsbrief en het jaarverslag dan ook als één geheel. Zo leest de commissie ook de laatste paragraaf op bladzijde 4 van de namens u verzonden brief aan de politieke partijen van 11 mei is (Ondertekening en waarmerking jaarverslag). Maar ook dit punt is wat betreft de commissie nadrukkelijk iets om te expliciteren in het informatie- en controleprotocol.

Respons op de eerdere adviezen van de commissie

De commissie heeft kennisgenomen van de respons van de minister op het advies van de commissie van 10 september 2021. Die geeft aanleiding tot de volgende opmerkingen.

ADR-review Forum voor Democratie

In haar advies heeft de commissie (onder "Bestuurlijke handhaving bij Forum voor Democratie") erop aangedrongen dat de ADR-review niet alleen het verantwoordingsjaar 2020 betreft, maar ook dat van 2019 volledig reviewt. "Het overslaan van 2019 zou afbreuk doen aan het doel van de review", zo stelde de commissie. In de brief van de minister aan de Tweede Kamer (de dato 29 november 2021) wordt niet gereageerd op deze oproep. Hier wreekt zich ook de eerdergenoemde anonimisering van het ADR-rapport van 7 september 2022. De ADR stelt: "De ADR heeft bij drie accountantskantoren de dossiers met betrekking tot de controle van de Wfpp gereviewd. Bij twee accountantskantoren betrof het de controle 2019 en 2020 omdat deze in 2018 een ontoereikende controle hadden uitgevoerd. Bij één kantoor is allen de controle 2020 onderwerp geweest van de review." Het is voor de commissie dus niet te achterhalen wat met haar oproep is gedaan.

Informatieverzoek inzake CDA

Een tweede punt is de reactie op het informatieverzoek van de commissie betreffende de berichtgeving in de media over de grote giften aan het CDA kort voor de Kamerverkiezingen. De commissie heeft in haar advies van 10 september 2021 aangegeven dat de reactie van de minister van 18 augustus 2021 haar onvoldoende in staat stelde een *eigenstandig oordeel* te vormen over de feiten, aangezien de minister wel een conclusie trok maar het feitenrelaas ontbrak. De

Datum

6 oktober 2022

KenmerkCTFPP 2022/022022-
0000559727

commissie vroeg hier aandacht voor omdat zij onder meer als taak heeft om voorafgaand aan de Tweede Kamerverkiezingen de naleving van de Wfpp te beoordelen, maar niet zelf over het instrumentarium beschikt om op dergelijke signalen te reageren.

In de brief van de minister aan de Tweede Kamer wordt dit punt niet geadresseerd, maar wordt gesteld: "Het CDA heeft in reactie op deze berichtgeving aanvullende overzichten van ontvangen giften aan mij verstrekt en heeft deze overzichten tevens gepubliceerd op de website van de partij. Op basis van deze overzichten en gesprekken die op ambtelijk niveau met het CDA over deze kwestie zijn gevoerd, constateer ik dat het CDA in lijn met de Wfpp heeft gehandeld."

De commissie wijst erop dat de commissie de conclusie van de minister niet kan beoordelen, omdat deze niet zelfstandig op basis van de relevante documentatie heeft kunnen vaststellen wat precies is onderzocht en bevonden.

Tot slot

Gelet op de wetsbehandeling ligt het in de lijn der verwachting dat nieuwe en aangescherpte regels worden ingevoerd, terwijl er nog geen informatie- en controleprotocol is en de politieke partijen in de praktijk van de afgelopen jaren blij hebben gegeven veel moeite te hebben met de uitvoering van de huidige regels. Naar het oordeel van de commissie is het daarom van groot belang voor de controle dat er na de invoering van de nieuwe regels voor partijen volstreekte duidelijkheid is over de wijze van verantwoorden.

Hoogachtend,

De voorzitter van de Commissie toezicht financiën politieke partijen, mede namens de leden, mevrouw mr. H. Neppérus en de heer prof.dr.mr. M. Pheijffer,

drs. E.W. Anker